

Advies over het voorontwerp van decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen

1 Situering

Op 24 mei 2002 vroeg de minister van Onderwijs en Vorming advies over het voorontwerp van decreet betreffende herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen.

Op 27 maart 2001 formuleerde de Raad Hoger Onderwijs van de Vlor al een *Advies betreffende de uitdagingen voor het hoger onderwijs: contouren voor een nieuwe organisatiestructuur* (RHO/VHE/ADV/005).

Sindsdien verschenen er al verschillende conceptnota's en concepten voorontwerp van decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen.

Op basis van zijn eigen advies van 27 maart 2001, formuleerde de Raad Hoger Onderwijs op eigen initiatief op 8 januari 2002 een advies op het voorontwerp van decreet (versie 20 november 2001) (RHO/RBE/ADV/008).

De raad creëerde ook drie werkgroepen (Samenwerkingsverbanden, Accreditatie, Nieuwe doelgroepen) om het advies over het 'structuurdecreet' voor te bereiden. De raad keurde ondertussen de visietekst samenwerkingsverbanden (RHO/RBE/DOC/037c) en de visietekst accreditatie (RHO/VHE/DOC/038e) goed. Deze visieteksten worden als bijlage bij dit advies gevoegd.

De Raad Hoger Onderwijs formuleerde unaniem zijn advies op 11 juni 2002 in aanwezigheid van 19 leden.

2 Reactie

Algemeen

In zijn advies van 27 maart 2001 had de raad gepleit voor een geïntegreerde hoger onderwijsruimte. Verschillende aspecten daarvan worden in het voorontwerp gerealiseerd:

- een gemeenschappelijk decretaal kader;
- een gemeenschappelijke diploma- en opleidingenstructuur, die leidt tot één opleidingenregister;
- gemeenschappelijke procedures voor kwaliteitszorg en accreditatie;
- intense samenwerkingsvormen tussen de instellingen;
- een grotere flexibiliteit in leertrajecten.

De raad stelt vast dat dit voorontwerp een belangrijke bijdrage levert tot de geïntegreerde hoger onderwijsruimte, maar vindt dat in de toekomst nog verdere stappen moeten worden gezet. De aangekondigde decreten over de invoering van een veralgemeend creditsysteem en over een hervorming van de studiefinanciering kunnen een belangrijke aanvulling zijn op dit structuurdecreet. De raad dringt er dan ook op aan om niet te talmen met deze decreten en ze bij de vormgeving onderling goed op elkaar af te stemmen. Vlaanderen mag niet

achter blijven bij internationale ontwikkelingen. Het creditsysteem geeft studenten kansen tot gedifferentieerde leertrajecten. Vlaamse studenten moeten daarbij binnen de Europese onderwijsruimte dezelfde kansen krijgen als hun buitenlandse collega's.

De Raad Hoger Onderwijs blijft betreuren dat de hervorming van de lerarenopleiding en de relatie van het hoger onderwijs met het onderwijs voor sociale promotie (HOKT-SP) niet in dit structuurdecreet zijn opgenomen. De raad pleit ook hier voor wetgevende initiatieven op korte termijn.

De Raad Hoger Onderwijs vroeg in zijn advies van 8 januari 2002 om in het structuurdecreet aandacht te besteden aan:

- de omschrijving van het begrip 'hoger professioneel onderwijs';
- de doorstroommogelijkheden;
- de gevolgen (voor instellingen, studenten en personeel) van accreditatie;
- de plaats van het "hoger professioneel onderwijs" binnen de associaties;
- de financiële middelen waarmee alle opleidingen volwaardige kansen krijgen om geaccrediteerd te worden.

De raad stelt vast dat de minister hiermee in grote mate heeft rekening gehouden, al blijft de raad twijfelen of de financiële middelen toereikend zullen zijn.

De raad vroeg ook om het eencyclusonderwijs, omwille van zijn belangrijke sociaal-maatschappelijke rol, een volwaardige plaats te geven binnen het decreet. Ook hier is de tekst verbeterd.

Adviesrecht

De Raad Hoger Onderwijs betreurt ten eerste dat hij als adviesorgaan niet betrokken wordt bij verschillende belangrijke procedures die het decreet regelt (erkenning nieuwe opleidingen, accreditatie, ...). De raad is het officieel adviesorgaan van de Vlaamse overheid inzake hoger onderwijs. In de raad zitten niet alleen de inrichtende machten van universiteiten en hogescholen, maar ook de studenten, het personeel en de sociale partners. In maatschappelijk relevante materies is de betrokkenheid van al deze actoren noodzakelijk en de raad meent daartoe het meest geschikte forum te zijn. De raad vraagt dan ook uitdrukkelijk dat zijn adviesrecht ingeschreven wordt in het decreet over volgende materies:

- de samenstelling en de werking van de erkenningscommissie;
- het vastleggen van de accreditatiekaders;
- de problematiek van specificaties van titels ("of science" en "of arts");
- vermeerdering of vermindering van het aantal studiepunten bij de omvorming van opleidingen;
- gelijkwaardigheid buitenlandse diploma's.

De BaMa-structuur

De raad stelt vast dat het decreet het Vlaamse hoger onderwijs niet meer in eerste plaats structureert op basis van het onderscheid tussen professioneel onderwijs en academisch onderwijs, maar op basis van het onderscheid dat in de Bologna-verklaring centraal staat: undergraduate – graduate (bachelor - master). De raad had dat aanbevolen in zijn advies van 8 januari 2002. Ook al blijft de traditionele tegenstelling tussen hoger professioneel onderwijs en academisch onderwijs doorheen het voorontwerp van decreet nog aanwezig, de gegeven omschrijvingen van "professionele gerichtheid" en "academische gerichtheid" bieden perspectieven om in de toekomst te evolueren naar clusters van opleidingen die deze traditionele tegenstelling doorbreken.

De raad stelt vast dat dit voorontwerp de problematiek van specificaties van titels (“of science” en “of arts”) niet concreet regelt. De raad vindt het niet opportuun deze beslissing uit te stellen. Hij meent dat internationale herkenbaarheid daarbij een beslissend criterium moet zijn en vraagt dan ook dat het toekennen van deze specificaties van titels zou gebeuren in overeenstemming met het gebruik daarvan in onze onmiddellijke buurlanden. De raad wenst adviesbevoegdheid in deze aangelegenheid te krijgen.

De raad beklemtoont dat de decreetgever de problematiek van toegang tot beroepen en ‘beschermde beroepstitels’ niet uit het oog mag verliezen. De raad is er alleszins tegenstander van dat gediplomeerden nog bijkomende examens moeten afleggen om toegang tot een bepaald beroep te krijgen.

De raad vraagt dat het decreet zou vermelden dat ook de titel van “gegradueerde” kan behouden worden, net zoals de titel ‘licentiaat’ kan blijven gevoerd worden. (Art. 20)

De raad vindt dat de oude titels (licentiaat, gegradueerde,...) gelijkwaardig moeten blijven met de nieuwe titels.

Essentieel in het BaMa-model zijn de doorstroommogelijkheden. Het voorontwerp van decreet besteedt expliciet aandacht aan de doorstroommogelijkheden naar masteropleidingen. Voor studenten die willen doorstromen van een professioneel gerichte bacheloropleiding naar een (academische) masteropleiding worden specifieke schakelprogramma’s voorzien met een studieomvang van ten minste 45 studiepunten en ten hoogste 90 studiepunten. Er kan daarbij rekening gehouden worden met elders verworven competenties, doch nooit beneden de onderste grens.

De raad beklemtoont dat de essentie van flexibele schakelprogramma’s erin bestaat dat zij een afstemming realiseren tussen de eindtermen van de bacheloropleiding en de begintermen van de masteropleiding. Schakelprogramma’s zijn er om de slaagkansen van studenten te verhogen. De raad vindt dat in de context van levenslang leren het belang van erkenning van elders verworven competenties moet worden beklemtoond, waardoor men moeten kunnen afwijken van de benedengrens. Binnen de raad is er geen eensgezindheid over de noodzaak van die grens, maar de raad suggereert dat als men een benedengrens bepaalt, die niet hoger zou zijn dan 30 studiepunten. De raad stelt tevens voor dat studenten die een schakelprogramma volgen zich ook al kunnen inschrijven voor opleidingsonderdelen van het masterprogramma.

Voor de raad is de voorgestelde regeling in het ontwerpdecreet een eerste stap. Hij pleit ervoor om in de toekomst een coherent kader te scheppen voor doorstromingsmogelijkheden in verschillende richtingen: tussen “hoger professioneel onderwijs” en “academisch onderwijs” en tussen opleidingen binnen hoger professioneel onderwijs en academisch onderwijs. De raad vindt dat doorstromen van een bacheloropleiding naar een masteropleiding die er niet rechtstreeks op aansluit gebaseerd moet zijn op het appreciatierecht van de ontvangende instelling. De associaties kunnen daarover in gemeenschappelijke opleidingscommissies concrete afspraken maken, zodat alternatieve trajecten ook aan (toekomstige) studenten kunnen worden voorgesteld.

De raad signaleert de problematiek van de overgang van een academische bacheloropleiding naar een masteropleiding, vooral voor studenten van instellingen die alleen bacheloropleidingen organiseren. Volgens de huidige regelgeving is er een wettelijk gegarandeerde toegang van de kandidaturen naar de licenties. De Raad Hoger Onderwijs vindt dat studenten die een geaccrediteerde bacheloropleiding volgden, recht op toegang moeten hebben tot een aansluitende masteropleiding die een andere universiteit organiseert.

Eventueel kan een extra programma van max. 15 studiepunten worden voorzien. Over deze problematiek is overleg tussen de instellingen noodzakelijk.

Het specifieke van een masteropleiding is dat de student ze afsluit met een masterproef waarvan het aandeel in de opleiding ten minste 20 studiepunten bedraagt. De Raad Hoger Onderwijs beklemtoont dat de vorm en de inhoud van deze masterproef aangepast moeten zijn aan de finaliteit van de verschillende opleidingen.

Lerarenopleiding

In dit voorontwerp van decreet komt de hervorming van de lerarenopleiding niet aan de orde. De basisopleidingen voor leraar kleuteronderwijs, leraar basisonderwijs en leraar secundair onderwijs groep 1 worden wel omgevormd tot bacheloropleidingen. Hogescholen en universiteiten kunnen de bestaande initiële lerarenopleidingen van academisch niveau, de bestaande initiële lerarenopleiding die leidt tot het diploma van leraar dans en de bestaande voortgezette lerarenopleidingen c.q. de bestaande initiële academische lerarenopleidingen verder blijven aanbieden. De raad is van mening dat er snel duidelijkheid dient geschapen over de positie van de lerarenopleidingen in de BaMa-structuur. Dit is belangrijk om de kansen op accreditatie niet in het gedrang te brengen. Het is nodig dat deze opleidingen ook die toets van kwaliteitscontrole doorstaan. Dat is conditio sine qua non voor de waardering van het lerarenberoep. Ook de internationale erkenning komt in gevaar. In de opleidingen met een academische gerichtheid die veel kandidaat-leraren opleiden, is het ontbreken van een perspectief op de toekomstige organisatie van de lerarenopleiding overigens een rem op de profilering van het BaMa-onderwijsaanbod.

De raad herhaalt zijn voorstel om hogescholen en universiteiten de academische lerarenopleiding voor leraren secundair onderwijs groep 2 op masterniveau te laten aanbieden. De studieomvang bedraagt minstens 60 studiepunten. Daarbij zijn er verschillende trajecten mogelijk: de lerarenopleiding wordt een masteropleiding die volgt op een andere masteropleiding of wordt geïntegreerd in een eerste masteropleiding. De raad vraagt uitdrukkelijk niet te talmen met de decretale regeling hiervan.

De raad pleit ervoor dat alle leraren perspectief hebben om door te groeien naar een masterniveau.

Een flexibel onderwijsaanbod

Het voorontwerp van decreet komt niet tegemoet aan de verzuchting om meer flexibiliteit te introduceren in het hoger onderwijs. De minister kondigt daarover een apart decreet aan.

In een aantal recente adviezen heeft de raad uitdrukkelijk gevraagd naar een creditsysteem in de plaats van het bestaande studiejaarstelsel. De raad erkent wel dat de huidige regeling van overdrachten en vrijstellingen al ver gaat in de richting van wat men met een creditsysteem beoogt, maar er blijven fundamentele verschillen. De huidige regeling is ontstaan in het kader van een studiejaarsysteem, terwijl in de toekomst minder studenten het studiejaartraject zullen volgen. Studenten zullen vaker individuele leerwegen volgen, los van vastgelegde studie jaren. Het concipiëren van opleidingen zal zich daaraan moeten aanpassen zodat ze meer trajectmatig worden uitgewerkt. Daarom behoudt de raad zijn pleidooi voor verdere flexibilisering.

Wat de artikels (74-77) over het studievoortgangssysteem betreft, verwijst de raad naar het recente Vlor-advies over het voorontwerp van decreet betreffende het onderwijs XIV

(AR/PCA/ADV/008). De Vlor signaleerde daarin enkele knelpunten die ook nu blijven bestaan:

- De normen voor overdracht van examencijfers van de eerste naar de tweede examenperiode en de geldigheidsduur van het recht op overdracht blijven verschillen tussen de instellingen.
- Er blijft verwarring over de gevolgen van examencijfers voor het verder verloop van de studieloopbaan van de student. Deze verwarring zal blijven bestaan zolang de norm voor slagen, 10/20, verschilt van de norm voor overdracht, 12/20, en een student die geslaagd is voor bepaalde opleidingsonderdelen vrijstelling kan krijgen. Daardoor kan een student die van studierichting of instelling verandert, vrijstelling krijgen voor bepaalde opleidingsonderdelen, waarvoor hij in zijn oorspronkelijke studierichting en instelling geen overdracht kan krijgen.

De Raad Hoger Onderwijs meent dat de invoering van een volwaardig creditsysteem deze knelpunten zal wegwerken.

De raad beklemtoont dat de gevolgen van de aangekondigde flexibilisering voor het sociaal statuut van de studenten (studietoelagen, kinderbijslag, ...) niet over het hoofd gezien mogen worden. Daarbij moet zeker ook aandacht gaan naar studenten die op latere leeftijd studies in het hoger onderwijs aanvatten of vervolledigen.

Eén opleidingenstructuur

Zoals reeds vermeld, gaat het voorontwerp van decreet in op de vraag van de Vlor naar één opleidingenstructuur. Er komt een Hoger Onderwijsregister van de geaccrediteerde bachelor- en masteropleidingen en van de opleidingen die als nieuwe opleidingen werden erkend. Er is een tweede register met een lijst van opleidingen die een tijdelijke erkenning genieten.

Universiteiten en hogescholen kunnen de bestaande opleidingen omvormen. Een voorstel daarover delen zij ten laatste op 30 juni 2003 mee aan de Vlaamse regering. Na advies van de erkenningscommissie wordt aldus de eerste versie van het Hoger Onderwijsregister aangelegd. De erkenningscommissie beoordeelt of de voorgestelde opleidingen en graden overeenstemmen met de onderwijsbevoegdheid van de instellingen en onderzoekt tevens de samenhang in het geheel van de lijst. Voor voorstellen van opleidingen die een vermeerdering of vermindering van het aantal studiepunten impliceren, wordt het advies van VLIR en VLHORA ingewonnen. De Raad Hoger Onderwijs vraagt zich af welke criteria de erkenningscommissie hierbij zal hanteren. Zullen VLIR en VLHORA dezelfde normen hanteren? De raad wijst erop dat hij in het verleden adviesbevoegdheid in deze materies had en dat zo wenst te behouden. (Zie ook p.2.) De erkenningscommissie krijgt in de hele omvormingsoperatie een sleutelfunctie. De Raad Hoger Onderwijs wil alleszins adviesrecht over de samenstelling en de werking (m.i.v. de gehanteerde criteria) van deze commissie.

Universiteiten en hogescholen kunnen al verschillende jaren geen nieuwe opleidingen programmeren. Instellingen die hoger onderwijs voor sociale promotie (HOKT-SP) aanbieden kunnen dat wel. Pas vanaf 2006-2007 kunnen universiteiten en hogescholen nieuwe opleidingen aanbieden. Die moeten dan een "toets nieuwe opleidingen" met positief gevolg ondergaan. Ook moet de betrokken instelling een bestaande opleiding afbouwen terwijl ze een nieuwe opleiding uitbouwt. De Raad Hoger Onderwijs is van mening dat deze ruiloperatie heel wat onrust teweeg zal brengen bij kleine opleidingen. Overigens vindt de raad deze regeling nadelig voor instellingen met een beperkte onderwijsbevoegdheid. Het

aanbieden van nieuwe opleidingen gebeurt best op basis van een positieve beoordeling van de macrodoelmatigheid ervan. De raad vindt dat het decreet best onderscheid maakt tussen opleidingen die nieuw zijn in Vlaanderen en opleidingen die nieuw zijn voor de instelling.

De Raad Hoger Onderwijs drukt zijn vrees uit dat de omvorming van voortgezette opleidingen aanleiding zou geven tot een ongewenste uitbreiding van het aantal bachelor- en masteropleidingen. Deze omvorming kan in de toekomst belangrijke financiële consequenties hebben in functie van het nieuwe financieringsmechanisme dat vanaf 2007 in werking zal treden.

De Raad Hoger Onderwijs stelt voor dat daar waar een hogeschool en een universiteit een vergelijkbare opleiding aanbieden, de mogelijkheid gecreëerd wordt die opleiding gemeenschappelijk aan te bieden (zelfde vestigingsplaats, eventueel gezamenlijk diploma). Dat vergroot de transparantie voor studenten.

De Raad Hoger Onderwijs hoopt dat de voorstellen over de accreditatie van geregistreerde instellingen geen stap in de richting van liberalisering en privatisering van de hoger onderwijsmarkt betekenen.¹ De raad wijst op de mogelijke gevaren daarvan, zeker wanneer de gefinancierde/gesubsidieerde instellingen een tijdlang geen nieuwe studierichtingen kunnen aanbieden. De raad signaleert in het bijzonder het gevaar dat een weinig democratisch eliteonderwijs ontstaat.

De Raad Hoger Onderwijs wijst erop dat er nog hiaten zijn in de regeling van registratie van opleidingen (o.a onduidelijkheid over de relatie registratie – accreditatie en over het vervallen van de registratie).

Accreditatie en kwaliteitszorg

De Raad Hoger Onderwijs onderschrijft het basisidee om accreditatie in te voeren in het Vlaamse hoger onderwijs. Die accreditatie moet de basiskwaliteit waarborgen van het hele Vlaamse, door de overheid gefinancierde, hoger onderwijs. Dit betekent volgens de raad dat ook opleidingen voor sociale promotie of de academische lerarenopleiding de toets van accreditatie moeten kunnen ondergaan.

In zijn vorig advies wees de raad op de noodzaak om de relatie tussen interne en externe kwaliteitszorg en accreditatie voldoende uit te klaren. De raad is van mening dat daarbij een aantal principes moet gerespecteerd worden.

1. Met het oog op de effectiviteit zijn duidelijkheid en transparantie over de doelen van de verschillende procedures voor alle betrokkenen noodzakelijk samen met een goede taakafbakening.
2. De uitbouw van een accreditatie mag geenszins het verbeteringsperspectief in de kwaliteitszorg in het gedrang brengen.
3. De kerntaken van de instellingen liggen bij onderwijs & vorming, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening. Kwaliteitszorg (met inbegrip van kwaliteitsbewaking) is een ondersteunende opdracht. De overheid en de instellingen moeten vermijden dat een onoordeelkundige en inefficiënte uitbouw van ondersteunende opdrachten de adequate invulling van de kerntaken in de weg staat.

¹De vertegenwoordiger van het Vlaams Economisch Verbond gaat niet akkoord met de strekking van deze paragraaf.

4. In een geïntegreerde Vlaamse hoger onderwijsruimte moeten de procedures voor kwaliteitszorg en kwaliteitsbewaking van hogescholen en universiteiten in overeenstemming zijn. De omschrijving van de basiskwaliteitsstandaarden moet evenwel rekening houden met de verschillende clusters van opleidingen die worden onderscheiden.
5. De accreditatie mag, gewild of ongewild, geen afbreuk doen aan de bestaande diversiteit in het hoger onderwijs.

Na een vergelijking van verschillende scenario's over de verhouding tussen de visitatieprocedure en de accreditatieprocedure, gaat de raad akkoord met het voorstel uit het voorontwerp van decreet waarbij accreditatie en visitatie met elkaar verbonden zijn. De visitatie behoudt haar eigen functie in het kader van de externe kwaliteitszorg en vormt tegelijkertijd ook de voorbereidende procedure voor accreditatie. De raad is er wel bezorgd over dat de visitatie te eenzijdig zal gebeuren in functie van de accreditatie en dat daardoor het verbeterperspectief van de kwaliteitszorg verloren gaat.

De accreditatie baseert zich vooral op de zelfbeoordeling en het openbaar rapport van de visitatie. Het accreditatieorgaan maakt daarbij gebruik van die informatie die betrekking heeft op de kwaliteitsstandaarden voor accreditatie. Art. 54 van het voorontwerp voorziet niet in de mogelijkheid dat het accreditatieorgaan nog bijkomend onderzoek kan (laten) uitvoeren. De raad vindt dat die mogelijkheid moet bestaan, zonder dat dit evenwel een volledig nieuwe visitatie wordt. Een bijzonder probleem is het feit dat de geldigheidsduur van de zelfbeoordeling en de gepubliceerde externe beoordeling nergens wordt omschreven. De raad meent dat het decreet op dit punt duidelijkheid moet verschaffen.

De raad verkiest overigens het begrip "zelfevaluatie" in plaats van zelfbeoordeling. Zelfevaluatie omvat een zelfanalyse en -beoordeling en beantwoordt daardoor beter aan de verwachtingen.

De raad wijst erop dat de huidige visitatieprocedures aangepast moeten worden indien de resultaten ervan het uitgangspunt vormen voor de accreditatie. Aangezien de accreditatie die de overheid organiseert, gericht is op de formele erkenning van een opleiding op grond van een onafhankelijke beslissing, vindt de Raad Hoger Onderwijs dat éénvormigheid in de procedure een cruciaal gegeven is. Het doel en de minimale inhoud van dit protocol moet in het decreet omschreven worden. De kwaliteitsstandaarden die in het accreditatiekader zijn opgenomen, moeten deel uitmaken van de controlelijst voor de beoordeling door de visitatiecommissie. De visitatiecommissie moet onafhankelijk kunnen opereren. Er moeten voldoende waarborgen zijn dat de interferentie tussen visitatie en accreditatie zo weinig mogelijk invloed zal hebben op de diepgang van het luik kwaliteitszorg binnen de visitatie. De raad vindt dat het decreet het doel en de minimale inhoud van het protocol waarover sprake in art. 88 moet omschrijven.

De raad vindt ook dat het niet evident zal zijn om de visitatie en accreditatie in éénzelfde tijdslijn te organiseren. Art. 88 stelt deelname aan de visitatie verplicht en beoogt gelijktijdigheid voor dezelfde opleidingen of opleidingen die tot éénzelfde cluster behoren. Organisatorisch is dit niet haalbaar omdat tijdelijke erkenningen het zesjaarlijkse ritme van de visitatie doorkruisen. Wanneer één welbepaalde opleiding na een negatief accreditatiebesluit een positief besluit krijgt op basis van het ingediende verbetertraject, wordt dit positief besluit gelijkgesteld met een accreditatiebesluit dat vervalt na drie jaar. Dit betekent dat de opleiding in de tussenliggende periode opnieuw een visitatie moet ondergaan. Het is om organisatorische redenen dan niet haalbaar dat deze ene opleiding het

hele visitatierooster (dat toch al krap bemeten is) onderuit haalt. De raad pleit overigens voor een achtjaarlijks ritme van visitaties.

Hoewel de Raad Hoger Onderwijs weet dat de oprichting van het accreditatieorgaan bij apart decreet of internationaal verdrag zal worden geregeld, wijst hij er nu op dat het soevereine karakter van de beslissing het absoluut noodzakelijk maakt dat de leden van het accreditatieorgaan onafhankelijk staan tegenover de instellingen en de overheid. Daarom bepleit de raad een beperkt vast kader voor de invulling van dit accreditatieorgaan. De wetenschappelijke achtergrond van de leden van het accreditatieorgaan moet de verschillende wetenschapsdomeinen kunnen bestrijken. Indien nodig, moet het vast kader van het accreditatieorgaan een beroep kunnen doen op externe expertise. Aansluitend hierbij bepleit de raad dat de accreditatie een openbaar karakter heeft.

De raad blijft ervan overtuigd dat het vastleggen van de accreditatiekaders een belangrijk moment is in de hele procedure. De raad stelt opnieuw dat het noodzakelijk is dat alle betrokkenen hun stem kunnen laten horen bij het vastleggen van de accreditatiekaders en acht zichzelf hiervoor het geschikte adviesforum. Door de sociale partners en het afnemend veld te betrekken bij het opstellen van de accreditatiekaders kan men helpen vermijden dat zij afzonderlijke accreditatieprocedures ontwerpen of dat diploma's niet langer automatisch toegang geven tot een beroep. De raad vraagt dat het accreditatieorgaan de accreditatiekaders tijdig meedeelt, zodat instellingen er rekening kunnen mee houden.

De raad beklemtoont dat accreditatie van opleidingen vooral gebaseerd moet zijn op de resultaten van onderwijs. Het onderwijsproces opnemen in het accreditatiekader kan een wenselijke onderwijskundige verscheidenheid doen verminderen. De raad vindt wel dat bij de vertaling van de standaarden inzake output, men onvermijdelijk een aantal indicatoren zal moeten ontleen aan onderwijsinhouden en processen. De raad is zeker verheugd dat er geen instroomkenmerken worden opgenomen in het accreditatiekader. Dat zou de democratisering van het hoger onderwijs immers kunnen tegenwerken. Sommige opleidingen die veel studenten rekruteren uit T.S.O. en B.S.O. zouden hiervan het slachtoffer zijn.

De raad stelt vast dat in de beschrijving van het accreditatiekader voor opleidingen leidend tot de graad van bachelor in het hoger professioneel onderwijs verwezen wordt naar de beroepsspecifieke competenties op het niveau van een beginnend beroepsbeoefenaar conform het beroepsprofiel. De raad, die in het recente verleden betrokken was bij het opstellen van beroeps- en opleidingsprofielen voor hogeschoolopleidingen, vindt dat die profielen voortdurend geactualiseerd moeten worden en vraagt de overheid daar een procedure voor te ontwikkelen.

De raad is alleszins van oordeel dat de kerncompetenties opgenomen moeten worden in het accreditatiekader van de betreffende opleiding: beroepsgerichte competenties (vakspecifiek en vakoverschrijdend) en/of algemene en algemeen-wetenschappelijke (academische) competenties. Het omschrijven van de kerncompetenties is overigens een handig wapen om de vrees voor een te sterke arbeidsgerichtheid tegen te gaan. Een opmerking daarbij is wel dat de omschrijving van algemeen aanvaarde, minimale doelen een moeilijke klus is. In Vlaanderen zijn eerdere pogingen vaak op niets uitgelopen.

De raad pleit voor internationale samenwerking in verband met accreditatie. Vlaanderen is te klein om een dergelijke operatie met voldoende kwaliteitsniveau waar te maken.

Samenwerking moet er zijn bij:

- a) de omschrijving van de standaarden;
- b) de vertaling van de standaarden in indicatoren;
- c) het invullen van het personeelskader van het accreditatieorgaan;
- d) de accreditatieprocedures;
- e) de accreditatie van accrediteringsorganen.

De raad beklemtoont wel dat de Vlaamse eigenheid gerespecteerd moet blijven.

De raad verwacht dat de overheid gepaste initiatieven zal nemen om de noodzakelijke internationale samenwerking te realiseren. De raad bepleit een zo groot mogelijke openheid naar het veld over de aard van de initiatieven en hun voortgang.

De Raad Hoger Onderwijs signaleert onduidelijkheid over de gehanteerde terminologie. In art. 54§3 is sprake van “een negatief accreditatiebesluit”, in art. 56 van “ontstentenis van een geldige accreditatie”, in art. 51§4 van “ontstentenis van een accreditatiebesluit”. Art. 52§2 voorziet ook nog dat er “geen besluit wordt getroffen”. Deze onduidelijkheid bemoeilijkt de interpretatie.

De raad is tevreden dat opleidingen bij negatief accreditatiebesluit een tweede kans krijgen. Het voorontwerp van decreet omschrijft nu de gevolgen van ontstentenis van accreditatie voor opleidingen en studenten. De raad is van mening dat studenten hun opleiding op een kwalitatieve wijze moeten kunnen voortzetten, ofwel aan de instelling waar ze die opleiding gestart zijn, ofwel aan een andere instelling. Bij een negatief accreditatiebesluit moet de instelling een keuze maken. Ofwel zet ze de opleiding voort onder toezicht van een andere instelling (met een geaccrediteerde opleiding) zodat studenten de opleiding kunnen afwerken voor de verdere normale opleidingsduur. Voor die periode en voor de studenten die de opleiding aan de betrokken instelling voortzetten, heeft de instelling dan recht op verdere financiering. Ofwel helpt de instelling de student (ook financieel) bij het vinden van een andere opleiding. Studenten die hun opleiding voortzetten aan een andere instelling mogen geen bijkomende studielast opgelegd krijgen. Voor de studenten ingeschreven in unieke Vlaamse opleidingen zijn nog bijkomende maatregelen nodig. Zij moeten de mogelijkheid hebben om de opleiding in Vlaanderen af te maken, zelfs indien zij één of meerdere jaren vertraging oplopen. Ook hier kan samenwerking met een andere (eventueel buitenlandse) instelling een oplossing bieden.

De raad vraagt dat als de minister het algemeen belang of het belang van de studenten inroept om een in de tijd beperkte erkenning toe te kennen aan een opleiding die niet geaccrediteerd is, hij dit concreet beargumenteert.

De raad wijst nogmaals op het belang van adequate overgangsmaatregelen voor het personeel dat betrokken is bij een opleiding met een negatief accreditatiebesluit.

Intensieve samenwerkingsverbanden

De Raad Hoger Onderwijs stelt met tevredenheid vast dat het voorontwerp van decreet een veel ruimere invulling geeft van associaties dan de vroegere conceptteksten. De raad is ook blij met de ruimte die associaties krijgen om hun samenwerkingsverband zelf in te vullen. De raad vindt dan ook dat de oprichting van associaties belangrijke impulsen kan geven aan het streven naar een eengemaakte onderwijsruimte in Vlaanderen. De raad betreurt wel dat een situatie dreigt te ontstaan waarbij associaties met twee snelheden kunnen evolueren. Een associatie met alleen privaatrechtelijke instellingen heeft meer vrijheid dan een associatie

waarin ook publiekrechtelijke instellingen participeren. De raad vraagt dat deze problematiek op korte termijn een juridische oplossing krijgt.

De Raad Hoger Onderwijs meent dat uitgaande van de associatiegedachte, een oplossing moet gezocht worden voor de problematiek van de instelling die niet beantwoordt aan de criteria om toe te treden tot een associatie.

De Raad Hoger Onderwijs pleit ervoor om de associaties niet alleen te zien als bestuurlijke samenwerkingsverbanden, maar ze ook te toetsen op de bijdrage die ze kunnen leveren tot de democratisering van het hoger onderwijs. Associaties dragen bij tot die democratisering als zij erin slagen de in- en doorstroom van studenten te verbeteren. Zij zullen barrières die de instroom belemmeren, moeten doorbreken en zullen transparante doorstroommogelijkheden moeten creëren. Studenten uit het hoger professioneel onderwijs kunnen gestimuleerd worden om een masteropleiding te volgen.

Om de instroom en doorstroom van studenten te verbeteren zijn er volgens de raad ondersteunende maatregelen vereist. Een grote diversiteit van opleidingen moet gepaard gaan met transparantie en profilering. Door schotten te doorbreken kan een diversiteit aan leerwegen ontstaan. Een creditsysteem kan daarbij helpen. Een mentaliteitswijziging in de richting van competentiegericht denken is daarbij fundamenteel.

De raad vindt ook dat alle instellingen voor hoger onderwijs een maatschappelijke opdracht hebben. Zij bereiden studenten voor op participatie aan de arbeidsmarkt en de democratische samenleving. De raad pleit er voor dat ook de associaties hieraan aandacht besteden bij het formuleren van hun missie.

De kwalitatieve uitbouw van europeanisering en internationalisering in de opleidingen kan bijdragen tot de kwaliteit van de opleidingen en tot een democratischer onderwijs. De raad vindt dat samenwerkingsverbanden hier een meerwaarde bieden.

De Raad Hoger Onderwijs is van mening dat associaties geen belemmering mogen vormen om de regionale samenwerking op het gebied van studentenvoorzieningen verder uit te bouwen. Regionale samenwerking is immers een middel om de effectiviteit van die sociale voorzieningen te verhogen. In sommige regio's heeft men al belangrijke stappen in die richting gezet.

De Raad Hoger Onderwijs stelt dat een associatie slechts kan bijdragen tot democratisering als ze nieuwe impulsen geeft aan medezeggenschap én medebestuur. De raad bepleit dan ook opnieuw dat de associaties het initiatief nemen om zelf, in samenspraak met studenten en personeel, gestalte te geven aan het samenwerkingsverband (statuten, ...). Het creëren van associaties is overigens een beginpunt, geen eindpunt in het streven naar samenwerking tussen instellingen. De raad vindt dat inspraak- en overlegprocedures voor de associaties decretaal verankerd moeten worden.

De geïntegreerde hoger onderwijsruimte

De Raad Hoger Onderwijs is tevreden dat er in Vlaanderen slechts één decretaal kader zal zijn voor hogescholenonderwijs en universitair onderwijs. Wel blijft de raad betreuren dat het hoger onderwijs voor sociale promotie nog gevat blijft door afzonderlijke decretale bepalingen. De minister heeft al meermaals het idee geopperd om het hoger onderwijs voor sociale promotie (HOKT-SP) in het hogescholenonderwijs te integreren. Dit voorontwerp van

decreet geeft daar nog altijd geen invulling aan. De raad vraagt dan ook om op korte termijn werk te maken van de samenwerking HOKT-SP en het hogescholenonderwijs.

Toelatingsvoorwaarden

De Raad Hoger Onderwijs beklemtoont dat een diploma secundair onderwijs de normale voorwaarde is om zich in te schrijven voor een bacheloropleiding, maar aanvaardt dat instellingen een flexibel toelatingsbeleid kunnen voeren t.a.v. individuele studenten die niet aan die algemene voorwaarde voldoen. Instellingen kunnen volgens het voorontwerp van decreet zelf de voorwaarden bepalen waaraan de personen die geen diploma secundair onderwijs hebben, moeten voldoen. De raad wijst erop dat deze maatregel er niet mag toe leiden dat leerlingen in het secundair onderwijs minder gemotiveerd worden om daar hun eindexamen te behalen. De raad vreest dat de ongekwalificeerde uitstroom uit het secundair onderwijs nog zal toenemen en is bovendien beducht voor een ongewenst effect: intrede van (instellingsgebonden) toelatingsexamens. Hij vermoedt ook dat de voorgestelde maatregel aanleiding kan geven tot een onderling opbod tussen instellingen. De raad vraagt dan ook dat instellingen duidelijke criteria omschrijven op basis waarvan studenten zonder diploma secundair onderwijs of een ander diploma (cf. art. 59,§1) kunnen instromen.

In zijn advies van 8 januari 2002 herhaalde de Raad Hoger Onderwijs zijn argumenten tegen toelatingsexamens. De raad is daarom tevreden met de nieuwe voorstellen waarbij alleen voor opleidingen arts en tandarts een toelatingsexamen wordt georganiseerd en voor opleidingen van de studiegebieden 'audiovisuele en beeldende kunst' en 'muziek en podiumkunsten' een artistieke toelatingsproef. De raad suggereert daarbij om de toelatingsproef voor medische opleidingen eerst na de bacheloropleiding te organiseren. Dit verkleint de negatieve effecten van die toelatingsproef voor het secundair onderwijs.

De raad wijst op de verantwoordelijkheid van alle partijen (secundair onderwijs, hoger onderwijs, studenten en ouders) in de problematiek van de overgang van secundair onderwijs naar hoger onderwijs. In zijn advies daaromtrent (16 maart 1999) heeft de Vlor concrete voorstellen uitgewerkt.

Inschrijving van de student

De raad herinnert aan de anomalie die hij in zijn advies van 8 januari 2002 reeds signaleerde. Beursstudenten betalen minder inschrijvingsgeld. Instellingen met veel beursstudenten krijgen daardoor minder middelen. De raad pleit er dan ook voor om deze anomalie weg te werken. Dit mag in geen geval ten nadele van de beursstudenten zijn.

De raad suggereerde in zijn advies ook om financiële stimulansen te geven aan instellingen die bijzondere aandacht besteden aan het rekruteren van nieuwe doelgroepen, m.i.v. studenten uit sociaal zwakkere milieus.

De raad juicht toe dat aan universiteiten en hogescholen gevraagd wordt om maatregelen te nemen die de toegang en de integratie voor studenten met een handicap of chronische ziekte en voor studenten uit minder vertegenwoordigde groepen garanderen (Art. 68). De raad vraagt dat dit ook zou gelden voor studenten met leerproblemen (dyslexie).

Taalregeling

De Raad Hoger Onderwijs vindt dat de voorgestelde taalregeling een goed evenwicht realiseert tussen het streven naar internationalisering en de erkenning van het belang van het Nederlands als onderwijstaal.

De raad stemt in met de voorgestelde regeling waarbij voor bacheloropleidingen het gebruik van een andere taal beperkt wordt tot ten hoogste 20% van de omvang van het opleidingsprogramma van een studiejaar. De raad kan er ook mee instemmen dat bachelor- en masteropleidingen ten behoeve van buitenlandse studenten volledig in een andere taal kunnen aangeboden worden, op voorwaarde dat er een equivalente opleiding in het Nederlands wordt aangeboden. De mogelijkheid om ten behoeve van buitenlandse studenten anderstalige masteropleidingen te ontwikkelen in het kader van het International Course Programme van ontwikkelingssamenwerking, keurt de raad eveneens goed.

De raad beklemtoont dat instellingen het organiseren van opleidingen in een andere taal niet louter mogen motiveren met de (financiële) belangen om buitenlandse studenten te rekruteren. Het aantrekken van die studenten dient te worden gezien als middel om de internationalisering en interculturalisering van de opleidingen te stimuleren.

Financiering

De Raad Hoger Onderwijs wees er al eerder op dat de belangrijke vernieuwingen uit het voorontwerp gerealiseerd moeten worden binnen een beperkt budgettair kader. Die zorg blijft actueel. Zijn er wel voldoende middelen om de invoering van de BaMa-structuur te realiseren en om de tweecyclopleidingen te academiseren?

De enveloppen worden bevroren tot en met 2006. De Raad Hoger Onderwijs is de mening toegedaan dat bij de berekening van de enveloppen rekening moet gehouden worden met recente evoluties in de studentenaantallen en met indexaanpassingen.

Het ontwerpdecreet kent de hogescholen aanvullende middelen toe om opleidingen naar de BaMa-structuur om te vormen. Ook voor de wijze waarop ze bij die omvorming de innovatie en de flexibilisering van het onderwijs en leren gestalte geven, zijn middelen voorzien. Hogescholen moeten daarvoor een onderwijsontwikkelingsplan voorleggen. Deze aanvullende middelen worden tot 2005 verdeeld op basis van het mechanisme van de onderwijsbelastingseenheden. Vanaf 2006 komen de hogescholen in aanmerking die, naar het oordeel van onafhankelijke deskundigen, hun ontwikkelingsplan voor 2003, 2004 en 2005 gerealiseerd hebben. De Raad Hoger Onderwijs waardeert de inspanningen van de wetgever om hiermee impulsen te geven aan onderwijsontwikkeling in de opleidingen en acht de gehanteerde verdeelsleutel realistisch.

De Vlaamse regering voorziet tijdens de periode 2002-2006 in een jaarlijkse toelage om de tweecyclopleidingen te academiseren. Hogescholen sluiten hiervoor een overeenkomst met de Vlaamse regering. Een verdeelsleutel is uitgewerkt. De Raad Hoger Onderwijs betwijfelt of de voorziene bedragen zullen volstaan om die academisering te realiseren.²

De regering voorziet ook een bedrag voor de financiering van het projectmatig wetenschappelijk onderzoek van het hoger professioneel onderwijs. Het gaat hier om de omvorming van het HOBU-fonds. De Raad Hoger Onderwijs beklemtoont dat toegepast onderzoek moet kunnen plaatsvinden voor de verschillende studiegebieden van het hoger professioneel onderwijs. De associaties moeten daarover interne afspraken maken.

² De vertegenwoordiger van het Vlaams Economisch Verbond beklemtoont dat in het decreet onvoldoende garanties ingebouwd zijn om versnippering van de middelen voor onderzoek te voorkomen.

Ook universiteiten moeten een onderwijsontwikkelingsplan voorleggen om aanvullende middelen te krijgen. Zij moeten daarover niet alleen een uitvoerig rapport indienen ten laatste op 31 december 2005, zoals ook de hogescholen moeten doen, maar ook jaarlijks rapporteren in hun jaarverslag. Hogescholen hoeven dit laatste niet. Vanwaar dit verschil?

De Raad Hoger Onderwijs is tevreden dat de Vlaamse Gemeenschap extra werkingsmiddelen ter beschikking stelt voor de financiering van het derde studiejaar van de bacheloropleidingen aan die universiteiten die in bepaalde studiegebieden alleen maar bacheloropleidingen mogen organiseren.

De Raad Hoger Onderwijs waardeert dat associaties advies moeten geven over de meerjarenplanning en over de besteding van de investeringsmiddelen. Geldt dit alleen voor de planning en de investeringen van de hogescholen?

De raad vraagt wel dat er vlug duidelijkheid komt over de financiering na 2006. Instellingen hebben die informatie nodig om nu gefundeerd een meerjarenplanning te kunnen opstellen.

Toezicht op hogescholen en universiteiten

Het structuurdecreet stelt een herschikking voor van de controlefunctie van de universiteiten en hogescholen. De beide corpsen van regeringscommissarissen worden samengevoegd en verdeeld over de associaties. De taken worden duidelijker omschreven. De Raad Hoger Onderwijs stemt in met de voorziene herschikking.

De raad vindt het goed dat de boekhoudkundige systemen van hogescholen en universiteiten op elkaar afgestemd worden.

3 Besluit

De Raad Hoger Onderwijs stelt vast dat in het voorontwerp van decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen heel wat elementen uit zijn eerdere adviezen van 27 maart 2001 en 8 januari 2002 terug te vinden zijn. De raad wijst in dit nieuwe advies toch nog op een aantal leemtes die de wetgever in volgende decreten zal moeten invullen. Ook formuleert de raad nog een aantal vragen waarop hij hoopt een antwoord te krijgen en signaleert enkele knelpunten die dienen weggewerkt. De raad pleit er alleszins voor dat de minister en het Vlaams parlement het wetgevende werk onverwijld verder zetten.

Rik Belmans
secretaris

Guy Aelterman
voorzitter

Accreditatie in het Vlaamse hoger onderwijs: Visietekst van de Raad Hoger Onderwijs

1 Opdracht van de werkgroep

1.1 Opdracht vanwege de Raad Hoger Onderwijs

De Raad Hoger Onderwijs heeft tijdens zijn vergadering van 10 september jl. volgende opdracht aan de werkgroep meegegeven.

Doel: Vanuit de bezorgdheid die bestaat over accreditatie moet de werkgroep een visietekst ontwikkelen en die in beleidsaanbevelingen vertalen.

Deelthema's:

- Gehanteerde criteria;
- gevolgen voor de studenten;
- eigenheid van de verschillende types opleidingen;
- organisatie van de accreditatie (wie accrediteert?);
- relatie van accreditatie met interne kwaliteitszorg (zelfevaluatie) en visitaties ("planlast" instellingen);
- schaalgrootte van de accreditering (incl. het taal- en communicatieprobleem).

Het voorontwerp van decreet (versie 180102) heeft de werkzaamheden van de werkgroep in een stroomversnelling gebracht. Dit voorontwerp van decreet stelt de invoering van een accreditatiestelsel in het Vlaamse hoger onderwijs in het vooruitzicht.

1.2 Precisering van de doelstellingen van de werkgroep

De werkgroep stelt zich tot doel een visietekst van de Raad Hoger Onderwijs voor te bereiden over de invoering van een accreditatiestelsel in de ruime context van de kwaliteitszorg in het Vlaamse hoger onderwijs. Hij zal hierbij bijzondere aandacht besteden aan:

1. De omschrijving van de doelstellingen en methodologie (met inbegrip van criteria en organisatie) van accreditatie in relatie tot interne en externe kwaliteitszorg;
2. de noodzakelijke internationale componenten van accreditatie en de noodzakelijke Vlaamse componenten van accreditatie;
3. de onvermijdelijke/noodzakelijke repercussies van een accreditatiebesluit voor studenten, personeel, opleidingen, instellingen en beroepsorganisaties.

1.3 Timing / planning van de werkgroep

De raad heeft de werkgroep tijd gegeven tot Pasen 2002. De werkgroep was zich ervan bewust dat de voortgang van het ontwerpdecreet de werkgroep tot enige spoed moest

aanzetten. Daarom heeft de werkgroep twee luiken in zijn werkzaamheden onderscheiden. In eerste instantie wil de werkgroep een visie formuleren en adviseren over de tekst van het ontwerpdecreet. De werkgroep neemt zich voor dit advies te vervolledigen met een advies over de organisatie-elementen, de kwaliteitsstandaarden, de indicatoren en de beslissingscriteria.

De Raad Hoger Onderwijs heeft op 12 maart jl. de visietekst en de toetsing ervan aan het ontwerpadvies op het voorontwerp van structuurdecreet besproken, en na verdere behandeling in schriftelijke procedure goedgekeurd.

2 Visie van RHO op accreditatie in het Vlaamse hoger onderwijs

De Bologna-verklaring zelf spreekt over de uitbouw van een Europese dimensie in kwaliteitszorg. Later hebben verschillende lidstaten dit vertaald in het streven naar een **transparante accreditatie** van opleidingen. De verdere stimulans van de mobiliteit in Europa en de uitbouw van een gemeenschappelijk referentiekader van gemakkelijk leesbare en vergelijkbare diploma's vormen beide de aanleiding tot dit streven naar garanties over de kwaliteitsstandaarden.

De raad heeft in zijn advies over een nieuwe organisatiestructuur voor het Vlaamse hoger onderwijs de invoering van een accreditatiestelsel ondersteund. De kwaliteitsstandaarden van elk diplomatype moeten daarbij helder omschreven worden. Er moeten ook indicatoren worden ontwikkeld om de kwaliteitsstandaarden te controleren, en via accreditatieprocedures moeten de kwaliteitsstandaarden ook effectief gecontroleerd worden.

2.1 Omschrijving van doelstellingen en methodologie van accreditatie in relatie tot interne en externe kwaliteitszorg

2.1.1 Omschrijving van doelen van accreditatie in relatie tot de doelen van kwaliteitszorg

a) Kwaliteitszorg heeft betrekking op alle processen die uitdrukkelijk kwaliteitsverbetering beogen en op alle facetten van het functioneren van hoger onderwijsinstellingen.

Accreditatie is het resultaat van een toetsing van de opleiding (instelling) aan vooraf bepaalde kwaliteitsstandaarden. Accreditatie is de formele erkenning dat een opleiding/instelling voldoet aan vooraf vastgelegde kwaliteitsstandaarden. Over de accreditatie beslist een onafhankelijk orgaan dat ook al dan niet instaat voor de voorafgaande processen en procedures.

Accreditering slaat op voorafgaande processen en procedures.

Kwaliteitszorg heeft daardoor ook altijd effecten op de accreditatie. De processen van kwaliteitszorg dragen ertoe bij dat de instelling/opleiding op vooraf bepaalde tijdstippen de accreditatietoets kan doorstaan. De invulling van het begrip "kwaliteit" door de instelling/opleiding zal dus ook gedeeltelijk inspiratie vinden bij de kwaliteitsstandaarden van de accreditatie maar vooral een eigen ontwikkelingsperspectief voor de instelling/opleiding omvatten.

Accreditatie mag geenszins processen van kwaliteitszorg en de eigen ontwikkeling van de instellingen/opleidingen in de weg staan of verdringen.

b) De overheid heeft in de huidige wetgeving van het Vlaamse hoger onderwijs reeds eerder procedures inzake interne en externe kwaliteitszorg opgenomen. Ofschoon bepaalde opleidingen in bepaalde instellingen zich reeds onderwerpen aan accreditatie georganiseerd door internationale organisaties, heeft de Vlaamse overheid nog geen initiatieven ter zake genomen.

De Vlaamse overheid heeft voor de interne en externe kwaliteitszorg bepaalde doelen vastgelegd. Deze hebben betrekking op kwaliteitsverbetering en maatschappelijke verantwoording. Zowel interne als externe kwaliteitszorg werken niet met vooraf vastgestelde en aanvaarde standaarden, in de procedure ligt de klemtoon niet op vergelijkbare maatstaven.

De zelfevaluatie resulteert (onder meer) in een zelfevaluatierapport dat als uitgangspunt fungeert voor de visitatiecommissie. De visitatiecommissie formuleert aanbevelingen ter verbetering. Het oordeel van de commissie wordt openbaar gepubliceerd. Via het openbaar rapport wordt maatschappelijke verantwoording afgelegd over de besteding van de publieke middelen.

De huidige visitatieprocedures zitten te paard op aspecten van én kwaliteitszorg én accreditatie.

Ze zijn niet gebaseerd op éénduidige en overlegde kwaliteitsstandaarden ⁽¹⁾ maar toch zijn ze gericht op maatschappelijke verantwoording. De minister kan (in principe) op basis van het visitatierapport oordelen dat de kwaliteit van de opleiding ondermaats is en bijgevolg een instelling het recht ontnemen om de opleiding nog langer in te richten. Door de zelfevaluatie, door de aanbevelingen van de visitatiecommissie en vooral ook door het onthullend effect van de publieke rapportering levert de visitatieprocedure een bijdrage tot kwaliteitsverbetering. In heel wat instellingen zien we daarenboven bijkomende procedures van interne kwaliteitszorg opduiken. Daarmee beogen instellingen zoveel als mogelijk gebreken weg te werken in voorbereiding op de visitatie en de redactie van het zelfevaluatierapport.

c) Het idee om accreditatie als een bijkomend element in de kwaliteitszorg formeel toe te voegen, vindt zijn oorsprong in het streven naar een Europese hoger onderwijsruimte. De waarborg op basiskwaliteit in het Europese hoger onderwijs is een streefdoel op zich. Ook het verstevigen van de mobiliteit in Europa versterkt de vraag naar minimale kwaliteitswaarborgen in het hoger onderwijs, en naar meer transparantie over die kwaliteit.

Accreditatie kan verschillende doelen dienen, mede afhankelijk van de initiatiefnemer. De Vlor vindt dat de door de overheid gereguleerde accreditatie tot doel heeft na te gaan of de opleidingen van het hoger onderwijs voldoen aan basiskwaliteitsstandaarden. Dit biedt studenten, het afnemende veld maar ook de (ruime) publieke opinie de nodige kwaliteitswaarborgen. Indirect kan dit ook een kwaliteitsverbetering tot gevolg hebben, ofschoon dit niet de belangrijkste doelstelling is.

Daarnaast bestaan er accreditatieprocedures die het keurmerken van kwaliteitsverschillen of excellentieniveaus van opleidingen en/of instellingen als doel hebben. De Vlor is zich ervan

¹

Er bestaat wel een gezamenlijk overlegde checklist die als inspirerende leidraad dient voor de visitatiecommissie.

bewust dat in de Europese context dergelijke vormen van accreditatie moeilijk weg te denken zijn. In het kader van netwerkvorming zal dit vermoedelijk nog aan belang winnen. Daarom is het des te belangrijker dat de accreditatie die de overheid reguleert een basiskwaliteit kan waarborgen voor het hele Vlaamse hoger onderwijs. Maar tegelijk mag accreditatie geen afbreuk doen aan de bestaande diversiteit in het hoger onderwijs. Integendeel, de algemene verwachting is dat instellingen zich hoe langer hoe meer zullen moeten differentiëren en specialiseren.

d) Bij de uitbouw van accreditatie, naast andere kwaliteitszorgprocedures, moet een aantal principes gerespecteerd worden.

1. Met het oog op de effectiviteit zijn duidelijkheid en transparantie over de doelen van de verschillende procedures voor alle betrokkenen én een goede taakafbakening noodzakelijk.
2. De uitbouw van een accreditatie mag geenszins het verbeteringsperspectief in de kwaliteitszorg in het gedrang mag brengen.
3. De kerntaken van de instellingen liggen bij onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening. Kwaliteitszorg (met inbegrip van kwaliteitsbewaking) is een ondersteunende opdracht. De overheid en de instellingen moeten vermijden dat een onoordeelkundige en inefficiënte uitbouw van ondersteunende opdrachten de adequate invulling van de kerntaken in de weg staat.
4. In een geïntegreerde Vlaamse hoger onderwijsruimte is tussen hogescholen en universiteiten overeenstemming in de procedures voor kwaliteitszorg en kwaliteitsbewaking noodzakelijk. De omschrijving van de basiskwaliteitsstandaarden moet evenwel rekening houden met de verschillende clusters van opleidingen die worden onderscheiden.
5. Via de accreditatie mag er gewild of ongewild geen afbreuk gedaan worden aan de bestaande diversiteit in het hoger onderwijs.

Daarom is het onvermijdelijk om bij de invoering van een accreditatiestelsel de gehele kwaliteitszorg in ogenschouw te nemen en de verschillende procedures in onderlinge relatie te bekijken.

e) Uitgaande van bovenstaande principes en rekening houdend met de huidige situatie zijn verschillende scenario's mogelijk.

- ✓ Een scenario waarbij visitatieprocedure en accreditatieprocedure onafhankelijk van elkaar verlopen en dus twee parallelle procedures vormen.
- ✓ Een scenario waarbij de accreditatieprocedure gebruik maakt van een deel van de resultaten van de visitatieprocedure. Accreditatie en visitatie zijn gerelateerd.
- ✓ Een scenario waarbij de visitatieprocedure een andere oriëntatie krijgt omdat ze enkel wordt gekaderd in de accreditatieprocedure. De visitatie evolueert naar accreditatie of pre-accreditatie, zoals de commissie-Fransen voorstelt. De visitatieprocedure beperkt zich, om redenen van efficiëntie, tot de accreditatiecriteria.

De raad hoger onderwijs kiest voor het tweede scenario.

De visitatie behoudt een eigen functie en vormt tezelfdertijd ook de voorbereidende procedure voor accreditatie. De kwaliteitsindicatoren die worden betrokken bij de visitatie zijn ruimer dan diegene die tot het domein van de accreditatie behoren. Daarom blijft het openbaar rapport bij de visitatie behouden.

De accreditatie baseert zich vooral op de zelfevaluatie en het openbaar rapport van de visitatie. Het accreditatie-orgaan maakt daarbij gebruik van die informatie die betrekking heeft op de kwaliteitsstandaarden voor accreditatie. Zo nodig kan het accreditatieorgaan nog bijkomend onderzoek (laten) uitvoeren.

Dat impliceert dat de visitatieprocedure aangepast moet worden omdat in het verlengde ervan het al dan niet erkennen van de opleiding staat en omdat de visitatie het basismateriaal moet aanleveren voor accreditatie.

De checklist voor beoordeling door de visitatie moet de kwaliteitsstandaarden voor accreditatie omvatten. De visitatie moet dus duidelijk een toetsing aan het accreditatiekader omvatten.

De standaarden dienen door het accreditatie-orgaan te worden toegeleverd en niet, zoals thans het geval is, door de commissie zelf te worden opgesteld. Ook de in indicatoren vertaalde standaarden moeten door het accreditatie-orgaan worden toegeleverd.

De commissie moet onafhankelijk kunnen opereren. In het visitatieverslag dient ook duidelijk onderscheid gemaakt tussen de beoordeling door de visitatiecommissie van de aspecten die verband houden met de kwaliteitsstandaarden voor accreditatie en de andere opmerkingen, aanbevelingen en beoordelingselementen.

Dit scenario heeft volgens de raad een aantal belangrijke voordelen.

- Er blijft een openbare rapportering ook voor die aspecten van kwaliteitszorg die niet tot de kwaliteitsstandaarden voor accreditatie behoren.
- Men verwacht dat de werkdruk voor opleidingen en instellingen beperkt kan blijven. De accreditatie baseert zich immers op de output van de visitatie. In de regel zal er maar één bezoek door een externe commissie nodig zijn.

De raad is er zich evenwel van bewust dat er ook risico's zijn aan dit scenario.

- De visitatie blijft te paard zitten op interne kwaliteitszorg én verantwoording én erkenning. Naast visitatie-accreditatie zal dus nog een autonome interne kwaliteitszorg nodig zijn. Men verwacht immers dat de interferentie tussen visitatie en accreditatie negatieve effecten zal hebben op de diepgang van het luik kwaliteitsverbetering in het visitatiegedeelte. Daardoor wordt de reeds bestaande nood aan een aparte procedure voor kwaliteitsverbetering nog versterkt.
- De organisatie van én accreditatie én visitatie zal minder makkelijk verlopen omdat ze zich allebei in éénzelfde tijds kader situeren.

Bij de uitwerking van de visitatie- en accreditatieprocedure dient dan ook grote aandacht besteed aan het vermijden van de genoemde risico's. Heel wat instellingen zullen hun initiatieven inzake interne kwaliteitszorg nog moeten uitdiepen.

2.1.2 Voorwerp van accreditatie

De accreditatie die de overheid reguleert, moet basiskwaliteit waarborgen voor het hele Vlaamse, door de overheid gefinancierde, hoger onderwijs. Daarom moeten alle opleidingen van het hoger onderwijs onderworpen worden aan de accreditatieprocedures. Ook de academische lerarenopleiding en het hoger onderwijs voor sociale promotie moeten dus het voorwerp uitmaken van accreditatie. Het uitsluiten van een deel van het hoger onderwijs van deze procedures houdt indirect een waardeoordeel in over deze opleidingen. Voor sommige opleidingen zou dit de indruk wekken dat ze verheven staan boven elke vorm van

accreditatie. Voor andere opleidingen zou de indruk kunnen ontstaan dat ze zodanig ondermaats zijn dat ze voor accreditatie zelfs niet in aanmerking komen.

De raad meent dat de accreditatie die de overheid organiseert vooreerst moet beperkt worden tot het door de overheid gefinancierde hoger onderwijs. In de toekomst kan eventueel overwogen worden om andere initiatieven van hoger onderwijs ook te laten deelnemen aan aangepaste vormen van accreditatie. Voor deze instellingen moeten de kosten van accreditatie op eigen rekening komen.

2.1.3 Omschrijving van methodologie van accreditatie in relatie tot interne en externe kwaliteitszorg (ook criteria, organisatie)

De raad onderscheidt kwaliteitsstandaarden, indicatoren en beslissingscriteria. De indicatoren zijn de vertaling van de kwaliteitsstandaarden naar meetbare en objectieve parameters. De beslissingscriteria omschrijven de regels om een gunstige, tijdelijke of ongunstige beslissing te onderscheiden.

De Raad Hoger Onderwijs meent dat kwaliteitsstandaarden, indicatoren en beslissingscriteria helder en transparant moeten zijn. Ze moeten vooraf gekend zijn door alle betrokkenen. Dit betekent dat er vooraf duidelijke afspraken moeten zijn over de wijze en het tijdstip waarop ze bekend gemaakt worden.

De Raad Hoger Onderwijs meent dat deze standaarden, indicatoren en beslissingsregels lang genoeg vooraf moeten gekend zijn zodat de instellingen er nog rekening mee kunnen houden in de interne kwaliteitszorg.

Bij de bepaling van de standaarden, indicatoren en criteria moeten alle relevante partners betrokken worden. Dit is noodzakelijk opdat de accreditatie een algemeen geldend statuut kan hebben. Bovendien kan men enkel door de betrokkenheid van zoveel mogelijk relevante partners vermijden dat er verschillende accreditatiecircuits ontstaan. De Raad Hoger Onderwijs meent dat én de instellingen/opleidingen, én de studenten, én het personeel, én het afnemende veld hun stem moeten krijgen bij het bepalen van de kwaliteitsstandaarden.

De indicatoren moeten voldoende waarborgen bieden voor een objectieve beslissing.

De definiëring van de standaarden of het bepalen van het accreditatiekader is een cruciaal gegeven. De kwaliteitsstandaarden moeten beperkt in omvang zijn, om juridische betwisting te voorkomen. Ook met oog op duurzaamheid is dit noodzakelijk. Accreditatie verschilt daarin duidelijk van kwaliteitszorgprocedures. Accreditatie moet zich in wezen vooral concentreren op de output en de outcomes. Het gebruik van procesindicatoren in het kader van accreditatie doet afbreuk aan de noodzakelijke diversiteit. Idem dito voor inputindicatoren.

Daarbij is het noodzakelijk dat ook de kerncompetenties (van elke opleiding) in het accreditatiekader per opleiding worden opgenomen. Het omschrijven van kerncompetenties is ook een handig wapen om de vrees voor een te sterke arbeidsmarktgerichtheid tegen te gaan. Daarbij moet wel opgemerkt worden dat de omschrijving van algemeen aanvaarde, minimale doelen een moeilijke klus is. In Vlaanderen zijn eerdere pogingen hiertoe steeds op niets uitgelopen.

De vertaling van kwaliteitsstandaarden naar meetbare indicatoren zal een moeilijk proces worden, zeker wanneer men zich wil concentreren op output en outcomes. In het leerplichtonderwijs is de uitwerking van de O in het CIPO-model zoals door de inspectie gehanteerd, tot nog toe een moeilijk onderdeel. Daarbij zal zeker en vast nood zijn aan internationale validatie.

Accreditatieorgaan

Aangezien de accreditatie die de overheid organiseert, gericht is op de formele erkenning van een opleiding op grond van een onafhankelijke beslissing, is éénvormigheid in de procedure een cruciaal gegeven. Het onafhankelijk karakter van de beslissing noodzaakt een onafhankelijkheid van de leden van het accreditatieorgaan ten aanzien van de instellingen en ten aanzien van de overheid.

Daarom bepleit de raad een beperkt vast kader voor de invulling van dit accreditatieorgaan. De wetenschappelijke achtergrond van de leden van het accreditatie-orgaan moet de verschillende wetenschapsdomeinen kunnen bestrijken.

Indien externe expertise noodzakelijk is, moet het vast kader van het accreditatie-orgaan hierop beroep kunnen doen.

Aansluitend hierbij bepleit de raad dat het accreditatie-orgaan een openbare instelling wordt.

De accreditatie en voorafgaande procedure kunnen toegewezen worden aan twee verschillende organen. In elk geval moet voorzien worden dat het accreditatieorgaan ook een accreditatiebeslissing kan nemen op grond van een accreditering die een andere organisatie heeft uitgevoerd. De Raad Hoger Onderwijs is van mening dat de erkenning van een dergelijke accreditering voldoende kwaliteitsgaranties moet bieden. Deze kwaliteitsgaranties hebben betrekking zowel op de procedure van accreditering als op de standaarden en criteria. Dit impliceert voorafgaande accreditatie van het accrediteringsorgaan. (cf. 2.2)

De accreditatiebeslissing

De accreditatiebeslissing kan positief zijn, negatief of voorwaardelijk voor een beperkte periode. Ook de beslissing over een tijdelijke accreditatie ligt bij het accreditatieorgaan.

2.2 Internationale en Vlaamse componenten van accreditatie

Het uitgangspunt is dat onvermijdelijk verschillende accrediteringsorganen zullen ontstaan, waarbij de éne groep -wellicht vooral in opdracht van de nationale overheden- de algemeen aanvaarde basiskwaliteitsstandaarden moet toetsen, en de andere keurmerken voor bepaalde aspecten van kwaliteit zal toetsen.

Dan is er nood aan bewaking van de kwaliteit van accrediteringsorganen. Daartoe kunnen de verschillende accrediteringsorganen onderling netwerken vormen. Een andere mogelijkheid is de oprichting van een meta-accrediteringsorgaan.

De groep accrediteringsorganen die vooral keurmerken voor bepaalde aspecten van kwaliteit zal toetsen, heeft enkel bestaansrecht indien hij internationaal functioneert.

De groep accrediteringsorganen die algemeen aanvaarde basiskwaliteitsstandaarden zal toetsen in voorbereiding op accreditatie door de Vlaamse overheid, zal noodzakelijkerwijze rekening moeten houden met Vlaamse componenten. Zo moet er bijvoorbeeld rekening gehouden worden met specifieke eenheden van Vlaamse opleidingen. Bij de vertaling van standaarden naar indicatoren zal men rekening moeten houden met de Vlaamse context. De

verantwoordelijkheid voor de accreditatie en de consequenties ervan moet alleszins bij de Vlaamse overheid liggen.

Aan de andere kant is er nood aan internationale samenwerking. Vlaanderen is te klein om een dergelijke operatie met voldoende kwaliteitsniveau waar te maken. Samenwerking moet er zijn bij:

- a) de omschrijving van de standaarden;
- b) de vertaling van de standaarden in indicatoren;
- c) het invullen van het personeelskader van het accreditatieorgaan;
- d) de accreditatieprocedures;
- e) de accreditatie van accrediteringsorganen.

De raad verwacht dat de overheid gepaste initiatieven zal nemen om de noodzakelijke internationale samenwerking te realiseren. De raad bepleit een zo groot mogelijke openheid naar het veld over de aard van de initiatieven, en hun voortgang.

2.3 Onvermijdelijke / noodzakelijke repercussies van een accreditatiebeslissing voor studenten, personeel, opleiding, instelling en beroepsorganisaties.

Noodzakelijke repercussies van een accreditatiebeslissing:

- 1. Behoud van onderwijsbevoegdheid voor x aantal academiejaren, voorwaardelijk behoud van onderwijsbevoegdheid of verlies van onderwijsbevoegdheid voor nieuwe studenten in het jaar volgend op de beslissing;
- 2. adequate regeling voor studenten van de overstap naar een andere instelling zonder dat dit tot studieduurverlenging leidt;
- 3. adequate regeling voor het personeel;
- 4. behoud van de financiering van de opleiding, mits voldaan is aan algemene financieringsregels, dan wel verlies van financiering van de opleiding.

Onvermijdelijk kan een accreditatiebeslissing ook negatieve gevolgen hebben. Het diplomasupplement vermeldt de afgelegde leerweg; een student zal dus altijd nadeel ondervinden als hij een gedeelte van de leerweg aflegt in een opleiding die de accreditatie verliest.

Samenwerkingsinitiatieven in het hoger onderwijs: **Visietekst van de Raad Hoger Onderwijs**

1. Antecedenten

1.1. Advies betreffende de uitdagingen voor het hoger onderwijs (27 maart 2001)

De invoering van de bachelor-masterstructuur stimuleert het denken over de verhouding tussen universiteiten en hogescholen. In zijn advies betreffende de uitdagingen voor het hoger onderwijs (27 maart 2001) heeft de Raad Hoger Onderwijs dan ook gepleit voor intense samenwerkingsverbanden tussen verschillende instellingen van hoger onderwijs.

“Aansluitend bij het pleidooi voor één geïntegreerde hoger onderwijsruimte meent de raad dat samenwerking tussen verschillende instellingen voor hoger onderwijs onontbeerlijk is om daadwerkelijk één hoger onderwijsruimte tot stand te brengen. De raad bepleit aldus dat alle instellingen voor hoger onderwijs de mogelijkheid krijgen een bestuurlijke eenheid te vormen met andere Vlaamse instellingen voor hoger onderwijs. De raad pleit hiervoor hoofdzakelijk vanuit volgende overwegingen. Dergelijke intensieve samenwerking

- a) komt de verdere transparantie van het opleidingsaanbod (op niveau hoger onderwijs) zowel op de Vlaamse als internationale opleidings- en arbeidsmarkt ten goede;*
- b) komt de mogelijkheden tot doorstroming tussen verschillende opleidingen ten goede;*
- c) leidt tot gebruik van wederzijdse expertise en middelen én de bundeling van onderwijs- en onderzoekspotentieel wat een positieve weerslag zal hebben op de kwaliteit van het hoger onderwijsaanbod;*
- d) stimuleert tot het ontwikkelen van een divers en complementair opleidingsaanbod;*
- e) doorbreekt de huidige –niet meer aangepaste- ternaire instellingenstructuur.*

Voorts meent de raad dat instellingen voor hoger onderwijs in de mogelijkheid moeten worden gesteld een bestuurlijke eenheid / consortia te vormen met buitenlandse instellingen voor hoger onderwijs. De raad voorziet immers dat internationale netwerking tussen instellingen gestadig aan belang zal winnen. De Vlaamse instellingen voor hoger onderwijs moeten in de gelegenheid gesteld worden hun rol daadwerkelijk op te nemen.”

Ook pleitte de raad voor een diversiteit aan (partner)instellingen voor hoger onderwijs met gemeenschappelijke maar ook specifieke opdrachten.

“De raad meent dat alle Vlaamse instellingen voor hoger onderwijs een aantal gemeenschappelijke opdrachten hebben. Het gehele hoger onderwijs heeft als opdracht +18-jarigen die vorming aan te bieden die beantwoordt aan hun individuele verwachtingen en mogelijkheden. Het hoger onderwijs heeft ook de opdracht jongeren voor te bereiden op een kritisch-creatieve integratie in een dynamische maatschappij en cultuur, en op een succesvolle intrede op een veeleisende arbeidsmarkt. Bovendien wordt van het hoger

onderwijs verwacht dat het aanzet tot levenslang leren en tevens kansen biedt voor permanente ontwikkeling.

Ondanks de gemeenschappelijkheid in de opdrachten van het hoger onderwijs blijft differentiatie –met het oog op een rationele aanwending van middelen- tussen (partner)instellingen noodzakelijk, ook in een intensief samenwerkingsverband.

De raad bepleit dus een onderlinge taakverdeling in een geïntegreerde hoger onderwijsruimte. Deze differentiatie kan op tal van aspecten betrekking hebben ondermeer op de gerichtheid op bepaalde doelpublieken, op contact- en/of afstandsonderwijs, en op ontwikkeling van bepaalde types van opleidingen.

De raad onderscheidt alleszins instellingen (universiteiten) die de specifieke opdracht hebben tot het uitvoeren van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek en van daaruit ook een geëigende vormingsopdracht moeten waarmaken. Deze instellingen zijn eerder gericht op een aanbod van opleidingen die doorgaans meer conceptueel georiënteerd zijn en vanuit een wetenschappelijk referentiekader gestuurd zijn. Deze specifieke vormingsopdracht omvat ook het uitreiken van een doctoraatsdiploma. Daarnaast onderscheidt de raad ook instellingen (hogescholen) wiens onderzoeksopdracht beperkt is tot het projectmatig toegepast wetenschappelijk onderzoek.“

1.2. Voorontwerp van decreet betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen

Ondertussen lanceerde het kabinet het idee van associaties, eerst in conceptteksten, daarna in een voorontwerp van decreet (eerste concept 11 oktober 2001, tweede versie 20 november 2001, derde versie 18 januari 2002).

1.3. Reactie van de Raad Hoger Onderwijs

Tijdens de vergadering van 13 november 2001 formuleerde de Raad Hoger Onderwijs een eerste reactie op het concept voorontwerp van decreet (versie 111001).

Tijdens de vergadering van 8 januari 2002 formuleerde de Raad Hoger Onderwijs een advies over het voorontwerp van decreet (versie 201101).

Beide teksten bevatten ideeën van de raad over samenwerkingsverbanden en associaties.

2. Opdracht werkgroep samenwerkingsinitiatieven

Ondertussen had de Raad Hoger Onderwijs ook al werkgroepen in het leven geroepen om het definitieve Vlor-advies voor te bereiden. Een van die werkgroepen kreeg als opdracht de problematiek van de samenwerkingsverbanden verder uit te diepen.

De werkgroep kreeg volgende taakomschrijving:

“Een visietekst ontwikkelen over de mogelijkheden van samenwerkingsinitiatieven. We beperken het thema dus niet tot de problematiek van de associaties. We nemen daarbij enige afstand van de huidige initiatieven, zonder de realiteit daarbij uit het oog te verliezen. De visietekst wordt vertaald naar actiepunten voor overheid en instellingen. Deze visietekst kan ook als referentiekader dienen om overheidsinitiatieven te toetsen, mocht de overheid met een voorstel naar buiten komen.”

Van de Vlor wordt verwacht advies uit te brengen over het ontwerp van decreet. Ook andere groepen (VLIR, VLHORA, VVS, ...) zullen adviezen uitbrengen. VLIR en VLHORA zullen waarschijnlijk vooral reactief tewerk gaan: reageren op de overheidsinitiatieven. De Vlor wil

vanuit een bredere invalshoek ook aandacht besteden aan datgene wat in het voorontwerp ontbreekt.

In relatie tot de opdracht van de werkgroep zijn vooral de volgende thema's van belang:

1. De associaties als structuur
2. Bijdrage tot de democratisering in het HO
3. Gevolgen voor de onderwijsorganisatie (creditsysteem)
4. Gevolgen voor bestuur en medezeggenschap

De werkgroep legde een visietekst (RHO/RBE/DOC/037) voor tijdens de vergadering van de Raad Hoger Onderwijs van 19 februari 2002. Deze visietekst werd daar besproken, aangepast en goedgekeurd in aanwezigheid van 17 leden (RHO/RBE/DOC/037b).

3. Associaties en andere samenwerkingsverbanden: een nieuwe impuls voor de democratisering van het hoger onderwijs

3.1. Keuze van de invalshoek

De Raad Hoger Onderwijs heeft ervoor gekozen de problematiek van samenwerkingsverbanden¹ in eerste instantie te bekijken met de democratiseringsgedachte van het hoger onderwijs als invalshoek.

Volgende vragen stellen zich hierbij:

- Wat is democratisering in/van het hoger onderwijs?
- Hoe kunnen associaties en andere samenwerkingsverbanden daartoe bijdragen?
- Welke voorwaarden moeten daarvoor vervuld zijn?

De raad kiest voor deze benaderingswijze, al beseffen de leden dat het idee van associaties in het voorontwerp van decreet niet zozeer gegroeid is vanuit de democratiseringsgedachte. De voornaamste motivatie om de associaties in het leven te roepen was de wil om de tweecycliopleidingen te academiseren (cf. de geformuleerde missie in de eerste versies van het voorontwerp). De voorgestelde herstructurering van het hoger onderwijs, in het spoor van de Bologna-verklaring, is gericht op een ééngemaakte onderwijsruimte in Europa. Men wil bereiken dat afgestudeerden terechtkunnen op de Europese arbeidsmarkt. Associaties zijn net als de Bologna-verklaring, vooral gemotiveerd door economische impulsen.

Democratisering is evenwel een legitieme bril om te kijken naar de samenwerkingsverbanden. Hoe moeten associaties vorm krijgen, willen ze bijdragen tot democratisering? Hoe kunnen binnen associaties alle opleidingen de kans krijgen tot verdere ontwikkeling en accreditatie?

De keuze voor democratisering als invalshoek betekent ook een keuze voor kwaliteitsvol onderwijs en voor optimalisering van het aanbod in het hoger onderwijs. Democratisering betekent immers aan iedereen de kans geven om kwaliteitsvol onderwijs te volgen. Kwaliteit is essentieel voor democratisering. De optimalisering van het aanbod, niet eenzijdig te vertalen als het afbouwen van studierichtingen of vestigingsplaatsen omwille van economische redenen, is een wezenlijke voorwaarde om tot kwaliteitsvol onderwijs te komen én draagt daardoor bij tot de democratisering van het hoger onderwijs.

De keuze voor democratisering als invalshoek kadert overigens in een benadering die de student centraal stelt. Vanuit democratisering vertrekken gaat echter nog verder dan vanuit de huidige student vertrekken. Bij democratisering ligt de nadruk ook op toekomstige studenten. Daarbij gaat het er ook niet zozeer om die student als klant te beschouwen, zoals

¹Gezien de lopende wetgevende initiatieven heeft de discussie rond deze thematiek zich vooral geconcentreerd rond associaties. De Raad Hoger Onderwijs beklemtoont evenwel dat deze thematiek de oprichting van associaties overstijgt.

bepaalde opvattingen over kwaliteitszorg suggereren. Studenten zijn integendeel een essentiële partner binnen de instelling en moeten als dusdanig hun inbreng kunnen hebben.

Op deze wijze zullen via de invalshoek van de democratisering van het hoger onderwijs de onder punt 2 vermelde vier centrale thema's aan bod komen.

3.2. Het begrip democratisering in het hoger onderwijs

Het begrip democratisering is verre van eenduidig en wordt in de onderwijssociologische literatuur meerduidig ingevuld. Democratisch onderwijs kan worden gedefinieerd als onderwijs dat aan iedereen de kans moet geven om de hoogst mogelijke graad van algemene cultuur en beroepsbekwaamheid te verwerven die overeenstemt met de aspiraties en met het talent van elk individu, met andere woorden onafhankelijk van socio-economische status, ras, geslacht en geloofsovertuiging (J.De Vuyst).

Democratisering in het hoger onderwijs heeft verschillende facetten, zoals:

- toegang tot het hoger onderwijs (studiekeuze)²;
- het opleidingsaanbod en de leerwegen binnen het hoger onderwijs;
- voorbereiding op participatie aan arbeidsmarkt en democratische samenleving;
- internationalisering;
- sociale voorzieningen;
- participatiestructuren binnen de instellingen.

Sociologen beklemtoonden in het verleden vooral dat democratisering betrekking heeft op de toegang tot het hoger onderwijs. Studies toonden aan dat arbeiderskinderen ondervertegenwoordigd waren in instellingen voor hoger onderwijs. Via studiebeurzen, geografische spreiding van onderwijsinstellingen, het verstrekken van studie-advies en het opbouwen van studentenvoorzieningen heeft de overheid in het verleden geprobeerd de toegangskansen te verhogen van verschillende doelgroepen: arbeiderskinderen, allochtonen, meisjes ...

Het is ontgoochelend vandaag te moeten vaststellen dat er sprake is van “een onvoltooide en stagnerende democratisering” van het hoger onderwijs, zeker aan de universiteiten. Er is de voorbije twintig jaar wel een toename van de scholingsgraad, maar de kloof tussen verschillende groepen blijft onaanvaardbaar groot. Indien leerlingen uit sociaal zwakkere families dan toch de stap naar het hoger onderwijs zetten, kiezen ze vooral voor opleidingen aan hogescholen. De vaststelling dat studenten uit deze ‘kansarme’ milieus eerder kiezen voor eencyclusonderwijs is waarschijnlijk te verklaren vanuit:

- de kortere studieduur (dus minder kosten en minder jaren loonderving);
- dicht bij huis (kleinere noodzaak om op kot te gaan);
- de cultuur van hogescholen, die vaak meer aansluit bij het thuismilieu dan de “hoge” universiteitscultuur.

² In het *Advies over de overgang van secundair onderwijs naar hoger onderwijs* (16 maart 1999) wordt deze problematiek uitvoerig besproken. Dit advies formuleert concrete voorstellen die in de huidige context actueel blijven.

3.3. De bijdrage van associaties tot de democratisering van het hoger onderwijs

3.3.1. Het verbeteren van in- en doorstroom van studenten

Associaties kunnen vooral een bijdrage leveren tot democratisering van het hoger onderwijs langs de instroom en doorstroom van studenten (punt 1° en 2°). Om de instroom- en doorstroommogelijkheden te verbeteren is een aantal ondersteunende maatregelen essentieel (punt 3°, 4°).

1° Instroom van studenten

De raad neemt acte van onderzoeksgegevens³ die aantonen dat in het verleden de spreiding van kandidaturen zeker heeft bijgedragen tot een toename van participatie aan universitair onderwijs en stelt bijgevolg dat omwille van de bereikbaarheid, de geografische spreiding van opleidingen belangrijk blijft. Associaties zullen dit moeten bewaken.

Samenwerkingsverbanden mogen er niet toe leiden dat bepaalde opleidingen of campussen zonder meer worden opgeheven. Elke rationalisatie moet vooraf worden getoetst in een “democratiseringseffectenrapport”.

Associaties zullen verder een volgehouden beleid moeten voeren om mogelijke barrières die de instroom belemmeren te doorbreken. Zij zullen hierbij zeker aandacht moeten besteden aan hun politiek betreffende inschrijvingsgelden. In het algemeen hoopt de raad dat de associaties zich wat betreft hun instroombeleid laten leiden door de lage drempels die traditioneel een cultuurkenmerk van hogescholen zijn.

2° Doorstroom van studenten via een diversiteit van leerwegen

Studenten uit sociaal zwakkere milieus kiezen gemakkelijker voor opleidingen aan de hogescholen. Sommige studenten stellen pas in de loop van hun studie vast dat hun belangstelling eerder uitgaat naar een langere en diepgaandere opleiding. Zulke overgangen moeten gemakkelijker worden.

Een belangrijk streefdoel voor een associatie is “het wegnemen van schotten”. Dit mag evenwel niet betekenen dat alle opleidingen hetzelfde worden. Het eigen profiel van de opleiding blijft belangrijk. Structureel gezien hebben we harmonie nodig. Maar inhoudelijk gezien diversiteit. Wel zullen soepele overstapmogelijkheden tussen verschillende opleidingen moeten worden gerealiseerd. Dit algemene principe dat iedereen kan onderschrijven, moet echter vertaald worden naar concrete situaties. Veel aandacht moet zeker gaan naar de bruggen van het hoger professioneel onderwijs naar het academisch onderwijs. Het doorstromen van een bachelor uit het hoger professioneel onderwijs naar een academische masteropleiding (aan universiteit of hogeschool) moet mogelijk zijn, maar niet voor alle studenten zonder meer. Een ‘professionele’ bachelor en een ‘academische’ bachelor hebben immers een verschillende finaliteit. De universitaire opleiding is meer gebaseerd op abstraherend denken. Associaties zullen realistische brugprogramma’s moeten ontwikkelen en overgangsmodaliteiten helder moeten communiceren aan (toekomstige) studenten.

³ Statistische gegevens tonen aan dat er een achterstand is in Limurg op het gebied van participatie aan universitair onderwijs. De keuze van de Limburgse generatiestudenten wordt in grote mate door het LUC-aanbod beïnvloed. (LUC, intern document 40/014(OWR1999-00) Het aantal beursgerechtigde studenten aan het LUC is beduidend groter dan in andere Vlaamse universiteiten (24% voor LUC, 16% voor Vlaanderen). Een onderzoek naar de participatie van generatiestudenten in West-Vlaanderen wijst in dezelfde richting. Ook in West-Vlaanderen is de participatie lager. De jongeren in West-Vlaanderen kiezen proportioneel meer voor de studiegebieden die in KULAK worden aangeboden. (L. Vermeire, *De KULAK in de Vlaamse universitaire omgeving*, 1995)

Het “wegnemen van schotten” moet zeker drie dingen betekenen:

1. De student naar de juiste richting oriënteren. Hiervoor is het nodig de juiste informatie te geven over begincompetenties en eindcompetenties én over de leertrajecten. Ook kan er nagedacht worden over het idee van de verplichte, niet-bindende oriënteringsproef in de loop van het laatste jaar secundair onderwijs. Deze proef is dan een onderdeel van het keuzedossier waar de Vlor voor pleitte in zijn *Advies over de overgang secundair onderwijs naar hoger onderwijs*.
2. De student die een verkeerde keuze maakte of dat alleszins zelf denkt, heroriënteren. Dit kan op basis van flexibele overgangen en flexibele leerwegen. Heroriëntatie kan bijdragen tot democratisering. Instellingen hebben er nu echter financieel belang bij studenten te houden. Dat belemmert de heroriëntatie. Een andere financiering van de instellingen is dan ook een hefboom tot hechte integratie én tot democratisering van het hoger onderwijs.
3. De herintredende student kansen geven om elders verworven competenties te valoriseren.

De opleidingen goed onderling aflijnen, legt het fundament van zinvolle leertrajecten. Binnen een associatie kunnen gemeenschappelijke opleidingscommissies hiertoe bijdragen door het gezamenlijk uitschrijven van de begin- en eindtermen van opleidingen en het ontwerpen van leertrajecten. Het is wenselijk dat die opleidingscommissies vooraf ook alternatieve routes uittekenen als valabele trajecten. In zo’n alternatieve route kan bijv. een praktijkgerichte basis voor een meer conceptuele oriëntatie niet als uitzonderlijk worden beschouwd, maar wel als een andere, even valabele leerweg. Deeltijdse leerwegen moeten zeker ook mogelijk zijn, maar studenten moeten die goed gebruiken. Anders dreigt het gevaar van ongewenste studieduurverlenging. Gepaste trajectbegeleiding is dus nodig.

Ongetwijfeld zullen in de toekomst meer studenten hun studies op latere leeftijd verder zetten. Creditsystemen zullen dit vergemakkelijken. De vraag wordt dan welke credits een student reeds heeft verworven en welke credits hij nog moet behalen. Behaalde credits zullen door de ontvangende instelling zeker moeten worden beoordeeld.

De invoering van een creditsysteem kan zeker bijdragen tot het “doorbreken van schotten”, al is dat geen automatisch gevolg. Overigens gaat het huidige systeem van vrijstellingen en overdrachten al ver in de richting van wat men met een creditsysteem beoogt. Dit systeem is evenwel gegroeid in het kader van een studiejaarsysteem, terwijl in de toekomst meer studenten individuele trajecten zullen volgen. Een ander verschil is dat bij een creditsysteem wel deelcertificaten kunnen worden uitgereikt.

Fundamenteel bij dit alles wordt zeker de rol van studieadviseurs en trajectbegeleiders, die overigens best binnen de context van een associatie kunnen werken. Examencommissies zullen in de toekomst ook de taak krijgen (elders) verworven competenties van studenten te evalueren (assessment). Trajectbegeleiders zullen overstapdossiers moeten voorbereiden. Competentiegericht denken is daarbij de basis. Daarvoor is echter nog een hele mentaliteitswijziging noodzakelijk.

3° Versterking van de bacheloropleidingen in het hoger professioneel onderwijs.

Om de instroom- en doorstroommogelijkheden te verbeteren is het vooreerst nodig dat een associatie volwaardige, kwalitatief hoogstaande opleidingen binnen het hoger professioneel onderwijs aanbiedt. Een essentiële vraag hierbij is wat een associatie kan doen om de waardering voor deze bacheloropleidingen te verhogen. Die waardering heeft veel te maken met het erkennen van de maatschappelijke betekenis van verschillende vormen van intelligentie. Ons onderwijs, en zeker de universiteit, is traditioneel gebaseerd op abstract denken. Studierichtingen binnen het hoger professioneel onderwijs doen vaak meer een beroep op sociale intelligentie, praktische intelligentie, ... Bij het opstellen van accreditatiekaders zal de overheid rekening moeten houden met deze verscheidenheid. Alle

opleidingen moeten alle kansen krijgen om geaccrediteerd te worden. Ook moet de overheid vermijden dat het oprichten van associaties leidt tot het doorschuiven van middelen van de bacheloropleidingen naar de academisering van masteropleidingen.

4° Een diversiteit aan opleidingen

Naast de bereikbaarheid van de instellingen, is de diversiteit van opleidingen binnen een associatie een basis voor democratischer hoger onderwijs, op voorwaarde evenwel dat daarmee een transparant opleidingsaanbod wordt gerealiseerd. Democratisering is gebaat bij diversiteit én transparantie.

Een associatie zal bijdragen tot de democratisering van het hoger onderwijs als ze erin slaagt een grotere transparantie en een duidelijkere profilering van de opleidingen te realiseren. Dat is niet alleen de basis voor een betere en effectievere oriëntering van laatstejaarsstudenten middelbaar onderwijs, maar ook het fundament van een stelsel waarbij verschillende leerwegen tot hetzelfde doel kunnen leiden.

3.3.2. Voorbereiding op participatie aan arbeidsmarkt en democratische samenleving

Niet alleen de studiekeuze, ook de tewerkstellingsperspectieven zijn sociaal bepaald. De manier waarop een student zijn diploma verzilvert op de arbeidsmarkt is mee bepaald door zijn sociale afkomst. Kinderen uit sociaal zwakkere milieus vertonen minder ambitieus en zelfzeker sollicitatiegedrag en werken op een minder actieve manier aan hun carrière-planning. Dat blijkt al tijdens de studies zelf. Studenten uit sociaal sterkere milieus maken meer gebruik van bepaalde onderwijservaringen die een meerwaarde bieden in functie van het vinden van een job. Zij volgen ook meer bijkomende opleidingen na hun initiële opleiding.

Formules die de combinatie van werken en leren mogelijk maken (stages, duale trajecten), bieden een mogelijkheid aan een associatie om hier een meerwaarde te creëren.

Partnerships met arbeidsorganisaties kunnen daartoe een kader bieden. Associaties zullen zich moeten bezinnen over de manier waarop zij levenslang leren gestalte geven. De mate waarin levenslang leren een bijdrage levert tot een democratische verdeling van de leerkanalen, kan daarbij een toetssteen zijn.

Associaties bieden kansen om bestaande tradities en culturen te integreren en te overstijgen. De universitaire cultuur, met haar nadruk op academische vrijheid, kan voor associaties de basis zijn om een onafhankelijke, kritische rol in de samenleving te spelen. De hogeschoolcultuur wordt traditioneel meer gekenmerkt door een beroepsgericht en economisch denken. Binnen associaties kan deze component de maatschappelijke relevantie van het onderwijs versterken. De Raad Hoger Onderwijs hoopt dat de associaties zich bij het opstellen van hun opdrachtverklaring zullen laten leiden door ambitieuze maatschappelijke doelstellingen.

3.3.3. Internationalisering

Studenten uit sociaal sterkere milieus participeren meer aan internationaliserings-programma's dan studenten uit andere milieus. De vraag die hier moet worden gesteld is welke rol associaties kunnen spelen om deze ongelijke participatie weg te werken. Belangrijk is alleszins de bezinning op associatieniveau over doelstellingen van internationalisering en europeanisering. Het is een trend dat de context van internationalisering zich van 'coöperatie' in de richting van 'competitie' ontwikkelt. Via internationalisering proberen instellingen zich op een vrijgemaakte markt te profileren en studenten (die inschrijfgelden betalen) aan te trekken. Deze trend is geen goede voedingsbodem voor een meer democratisch georiënteerde internationalisering. Nochtans biedt internationalisering een

meerwaarde voor de opleidingen zelf. Werken aan internationalisering betekent dan ook werken aan de kwaliteit van de opleidingen. En dat draagt dan weer bij tot een democratischer hoger onderwijs.

Associaties kunnen zeker bijdragen tot een kwalitatieve uitbouw van internationalisering en europeanisering binnen de opleidingen. Associaties zijn beter in staat dan individuele instellingen om internationale netwerken op te bouwen. Het samenbrengen van de internationale contacten van de verschillende partners kan een meerwaarde betekenen voor de associatie in haar geheel en voor sommige partners in het bijzonder. Binnen een associatie kan ook de administratief-logistieke onderbouw van internationalisering professioneler worden uitgewerkt. Het idee van één internationaal bureau per associatie, met verankering in de verschillende opleidingen, is dan ook het overwegen waard.

Associaties zullen zich alleszins moeten bezinnen over de wijze waarop zij obstakels inzake internationale samenwerking (cf. VLHORA-onderzoek) kunnen aanpakken, zodat alle opleidingen meer kans krijgen te internationaliseren. (De gesignaleerde obstakels bevinden zich overigens niet alleen op het niveau van instellingen of associaties. Er zijn belangrijke obstakels op macroniveau: taalregeling, financiering, kinderbijslagregeling, ...)

Ter aanvulling van de uitwisselingsprojecten zullen associaties een beleid moeten ontwikkelen voor 'internationalisation at home'. Misschien ligt hier de sleutel tot democratische internationalisering. Internationaliseren betekent immers meer dan studenten- en medewerkersmobiliteit. De internationale en culturele dimensies moeten ook binnen de curricula zelf gestalte krijgen. Associaties kunnen gezamenlijk projecten opzetten, cursussen ontwikkelen en een kansenbeleid voor allochtone studenten voeren. Zij kunnen, dankzij de schaalgrootte, beter dan de bestaande instellingen participeren aan e-learning en andere technologische projecten. Opleidingen kunnen binnen associaties verder samenwerken rond internationale seminaries, anderstalige modules, international student club, enz.

Om dit alles te kunnen realiseren zullen associaties ook samenwerkingsverbanden moeten afsluiten met andere partners. Consortia en netwerken met arbeidsorganisaties, bedrijven, en uitgeverijen zullen ontstaan. Associaties kunnen hiertoe samenwerkingsakkoorden afsluiten op lokale, regionale, nationale of internationale basis. Zij zullen het geheel van samenwerkingsverbanden moeten kaderen in de context van een streven naar "borderless education".

3.3.4. Sociale voorzieningen

Sociale voorzieningen spelen ongetwijfeld een belangrijke rol bij de democratisering van het hoger onderwijs, en dit niet alleen door het verschaffen van financiële steun die de toegang tot het hoger onderwijs gemakkelijker moet maken.

Regionale samenwerking is een middel om de effectiviteit van die sociale voorzieningen te verhogen. Voor bepaalde aspecten daarvan (b.v. voeding of huisvesting) is regionale samenwerking zelfs essentieel. In sommige regio's heeft men dan ook al belangrijke stappen in die richting gezet. Nu het duidelijk is dat de associaties niet overal op regionale basis worden gevormd, pleit de Raad Hoger Onderwijs er voor om wat betreft sociale voorzieningen de belangen van de student, ongeacht de associatie waar hij studeert, als uitgangspunt te nemen. Daar waar het nuttig en zinvol is, zullen diensten voor studentenvoorzieningen van verschillende associaties moeten kunnen samenwerken.

Bij de universiteiten maken de diensten voor studentenvoorzieningen nu integraal deel uit van de rechtspersoon, bij hogescholen zijn dat aparte vzw's. Dit verschil in juridisch statuut

kan de samenwerking bemoeilijken.⁴ Het is echter niet in het voordeel van de studenten dat die diensten (te) los komen te staan van de instelling. De belangen van de studenten hangen ook af van de onderwijsorganisatie (bijv. toegang zelfstudiecentra). Hogescholen en universiteiten investeren trouwens zelf vaak in sociale voorzieningen. De grens tussen onderwijsmateries en sociale materies is vaag. De grens tussen de belangen van de student en de belangen van de associatie is ook moeilijk te trekken. Er mag geen kunstmatige tegenstelling worden gecreëerd.

Het stelsel van studietoelagen heeft ongetwijfeld veel bijgedragen tot de democratisering van het onderwijs. Recente aanpassingen in dat stelsel (jokerbeurs) zijn nog een wezenlijke verbetering. Binnen de huidige regelgeving heeft een democratisch bedoelde maatregel echter in feite een omgekeerd effect: beursstudenten betalen minder inschrijvingsgeld. Instellingen met veel beursstudenten krijgen daardoor minder middelen om kwaliteitsvol onderwijs aan te bieden. De Raad Hoger Onderwijs pleit er dan ook voor dat deze anomalie met het nieuwe structuurdecreet wordt weggewerkt. Dit mag in geen geval ten nadele van de beursstudenten zijn. De raad suggereert b.v. dat beursstudenten geen inschrijvingsgeld meer betalen en dat de overheid dat bedrag aan de instellingen bezorgt.

3.4. Bestuur en medezeggenschap

De Raad Hoger Onderwijs is van mening dat de problematiek van bestuur en medezeggenschap fundamenteel is voor het functioneren van de associaties. Een grondige behandeling van dit thema overstijgt het doel van deze visietekst. Toch wil de Raad Hoger Onderwijs enkele algemene ideeën hieromtrent formuleren.

Medezeggenschap kadert in het totaalconcept van de bestuursorganisatie van een instelling. De vormgeving van volwaardige medezeggenschap dient gepaard te gaan met de totstandkoming van heldere verantwoordingsrelaties en een effectievere besluitvorming.

Het evaluatie-onderzoek van de commissaris-coördinator naar de werking van de medezeggenschapsorganen en onderhandelingscomités in de hogescholen constateerde dat het daar al bij al niet zo goed gesteld is met de participatie (*Eindverslag maart 2000*). Een matig functionerende medezeggenschap leidt ertoe dat mensen moeilijker bereid gevonden worden om in raden te participeren. De conclusies van dat onderzoek zijn dan ook belangrijk en de aanbevelingen verdienen bijzondere aandacht. Er zijn overigens geen redenen om te veronderstellen dat de universiteiten beter scoren wat betreft participatie.

Een associatie biedt kansen om nieuwe impulsen te geven aan participatie, maar houdt ook gevaren in. De fysieke afstanden kunnen een probleem van bereikbaarheid stellen. Psychische afstanden kunnen een probleem van niet-betrokkenheid creëren. De associaties zullen bijzondere aandacht moeten besteden aan het doorbreken van deze barrières. Om studenten en personeelsleden te motiveren moeten associaties medezeggenschap goed organiseren (plaats, tijdstip). Zij moeten de betrokkenen ook de nodige faciliteiten en vorming aanbieden.

In een associatie zullen er medezeggenschapsorganen komen op verschillende domeinen en op verschillende niveaus:

- op het niveau van de departementen/faculteiten;
- op het niveau van de hogescholen en universiteiten;
- op het niveau van de associatie.

⁴ De studentengeleding binnen de Raad Hoger Onderwijs pleit ervoor om alle diensten sociale voorzieningen als autonome v.z.w. te organiseren.

Overlappingsen worden best vermeden. Inspraak gebeurt best dicht bij de plaats waar de beslissingen vallen. Anderzijds kan men niet van participatie spreken als er een beslissingsniveau bestaat dat zonder reële inspraak de beslissingen van “lagere niveaus” zonder meer kan tenietdoen. Schaalvergroting in bestuur en beheer moet samengaan met schaalverkleining in het dagelijks werk. Personeel vraagt om professionele autonomie en zelfsturing, studenten vragen herkenbaarheid en maatwerk, en dat kan alleen geboden worden in een kleinschalige omgeving.

Associaties moeten eerst aflijnen wat er op bestuurlijk niveau in het samenwerkingsverband moet komen en hoe dat best vorm gegeven wordt. Het decreet moet dit niet voorschrijven aan de associaties.

Het beter functioneren van medezeggenschap dient niet alleen te worden gezocht in de structurele maatregelen, maar ook in de cultuur van medezeggenschap in de inrichtingen. Essentieel is dat studenten en personeel ervaren “au sérieux” te worden genomen. Dit kan alleen als bij leden van medezeggenschapsorganen het beïnvloedingsbesef aanwezig is: het bewustzijn dat zij daadwerkelijk invloed hebben op het besluitvormingsproces en dat er rekening wordt gehouden met de gegeven adviezen. De Raad Hoger Onderwijs pleit dan ook voor volwaardige participatie van studenten en personeel in de vorm van medebestuur. Dat betekent mee beslissen en verantwoordelijk zijn.

4. Besluit

De Raad Hoger Onderwijs heeft ervoor gekozen de problematiek van nieuwe samenwerkingsverbanden te bekijken met de democratiseringsgedachte van het hoger onderwijs als perspectief.

Associaties dragen bij tot die democratisering als zij erin slagen de in- en doorstroom van studenten te verbeteren. Zij zullen barrières die de instroom belemmeren, moeten doorbreken. Zij zullen transparante doorstroombmogelijkheden moeten creëren. Studenten uit het hoger professioneel onderwijs kunnen gestimuleerd worden om een masteropleiding te volgen.

Om de instroom en doorstroom van studenten te verbeteren is een aantal ondersteunende maatregelen vereist. De waardering voor bacheloropleidingen in het hoger professioneel onderwijs moet worden verhoogd. Een grote diversiteit van opleidingen moet gepaard gaan met transparantie en profilering. Schotten moeten worden doorbroken zodat een diversiteit aan leerwegen kan ontstaan. Een creditsysteem kan daarbij helpen. Een mentaliteitswijziging in de richting van meer competentiegericht denken is daarbij het fundament.

Samenwerkingsverbanden hebben ook de maatschappelijke opdracht om studenten voor te bereiden op participatie aan de arbeidsmarkt en de democratische samenleving. De Raad Hoger Onderwijs pleit ervoor dat de associaties hieraan aandacht besteden bij het formuleren van hun missie.

De kwalitatieve uitbouw van europeanisering en internationalisering binnen de opleidingen draagt bij tot de kwaliteit van de opleidingen en tot een democratischer onderwijs. Samenwerkingsverbanden moeten kaderen in een streven naar “borderless education”.

Een associatie kan slechts bijdragen tot democratisering als ze nieuwe impulsen geeft aan medebestuur en medezeggenschap. Deze belangrijke problematiek vereist overigens bijkomend denkwerk.

De Raad Hoger Onderwijs pleit ervoor dat de decreetgever aan de associaties de kans biedt om zelf concreet gestalte te geven aan samenwerkingsverbanden. De raad hoopt dat de associaties deze kans zullen aangrijpen om een bijdrage te leveren tot de verdere democratisering van het hoger onderwijs.